

Mainport

Fotografie Museum Amsterdam

Amsterdam, 25 oktober 1999

Boekmansstichting · Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243709

*ontwikkeld door de Werkgroep Fotografie (Stedelijk Museum Amsterdam, Rijksmuseum
en Huis Marseille, Stichting voor Fotografie) op initiatief van de Dienst Welzijn
Amsterdam, afdelingen Kunst en Cultuur (coördinatie) en Financiën*

Inhoud

Samenvatting 4

1 *Inleiding 5*

- 1.1 Beeldcultuur in Amsterdam
- 1.2 Podium voor de fotografie: samenbundeling van kracht
- 1.3 Meer netwerk dan bolwerk

2 *Context Amsterdam 8*

- 2.1 Fotografie als medium
- 2.2 Museale en particuliere collecties in Amsterdam
- 2.3 Locatie Van Baerlestraat

3 *Fotografie Museum Amsterdam 11*

- 3.1 Visie op het medium fotografie
- 3.2 Doelstellingen en kerntaken
 - Presenteren
 - Collectioneren
 - Stimuleren van educatie en onderzoek
- 3.3 Auditorium: discussie en discours voor een zo breed mogelijk publiek

4 *Ontwikkelingsvorm en organisatie 17*

- 4.1 Samenwerkingsverbanden
- 4.2 Bestuursvorm
- 4.3 De opdracht aan de intendant

5 *Aanloopfase: 2000-2004 20*

- 5.1 Tentoonstellingen en producties
- 5.2 Collectievorming
- 5.3 Educatieve programma's
- 5.4 Ontmoetingsplaats voor amateurfotografen en professionals
- 5.5 Leerstoel Universiteit van Amsterdam
- 5.6 Publiciteit

6 *Huisvesting en Financiën 24*

- 6.1 Exploitatie gedurende de aanlooperperiode
- 6.2 Interne en externe variant

Geraadpleegde literatuur 26

Samenvatting

FOTOGRAFIE MUSEUM AMSTERDAM (FMA)

museum voor de organisatie van grote publiekstentoonstellingen op het gebied van Nederlandse en internationale fotografie; met verschillende podia voor presentaties van Nederlandse fotografen uit de professionele en amateursector; met een studiehuis ter bevordering van educatie en onderzoek; in nauwe samenwerking met de musea, fotografie-instellingen, aan fotografie verwante instellingen, universiteiten en hogescholen.

Het museum zal de presentaties van de reeds in Amsterdam aanwezige rijke en internationaal gewaardeerde museale collecties intensiveren, exploiteren en kapitaliseren in een aantrekkelijke programmering ten behoeve van een breed en internationaal publiek. Het gaat om een samenbundeling van krachten en het tot stand brengen van een nieuw podium en concentratiepunt voor de fotografie. Een intensiever tentoonstellings-, collectie- en educatiebeleid op het gebied van de fotografie zal het openbare fotobezit beter zichtbaar en toegankelijk maken voor het grote publiek. Tevens zal het museum fungeren als studiehuis voor scholieren, studenten en fotografen en als ontmoetingsplek voor fotografen uit de professionele en amateursector. Het beleid zal erop gericht zijn het fotografisch beeld in velerlei zin brede bekendheid te geven en beter en ruimer te verspreiden. Het Museumplein en met name pand Van Baerlestraat is daarvoor de geëigende locatie.

Op dit moment ontbreekt het in Amsterdam aan een permanente en reguliere plek waar het publiek fotografietentoonstellingen kan zien én aan een uitwisselings- en ontmoetingsplek voor de fotografiesector. Met de aanwezigheid in de stad van een brede fotografenpopulatie, voorts van eminente collecties en uitstekende museale voorzieningen (studiezalen, bibliotheken, pr-faciliteiten, geklimatiseerde depots) is met een regulier podium erbij en een aantal gerichte injecties het fotografiebeleid in de stad veel extravert en rijker te maken.

Dit beleid zal ook een internationale uitstraling moeten hebben en zich moeten kunnen meten met dat in belangrijke steden in de wereld met een duidelijk 'fotografiegezicht', zoals Parijs, Berlijn en New York. Naast de inspanningen van de bestaande musea en de recente vestiging van de particuliere stichting Huis Marseille, heeft Amsterdam een paraplu-functie voor de fotografie. Het fotografieprofiel van de stad moet gezien de aanwezige mogelijkheden veel verder gebracht kunnen worden. Zo zal het tentoonstellingsbeleid thematisch worden uitgewerkt en zo worden georganiseerd dat er op meerdere plekken in de stad tentoonstellingen rond hetzelfde thema te zien zijn. Dit sluit overigens aan bij de meer algemene wens de cultuur in Amsterdam toegankelijker en meer in samenhang te presenteren. Samenwerking en concentratie staan centraal.

In de periode vóór vestiging van het Fotografie Museum Amsterdam in het pand aan de Van Baerlestraat omstreeks 2004 wordt er een intendant aangesteld om voornoemd beleid vorm te geven en planvorming verder te ontwikkelen. Het collectiebeleid blijft in deze periode uiteraard bij de bestaande musea, die daartoe veel deskundigheid en expertise - en een uitgebreid netwerk van contacten - in huis hebben. Het vruchtgebruik van de collecties wordt middels convenanten vergemakkelijkt ten behoeve van het museum in oprichting. Het lijkt wenselijk dat het museum zelf - op termijn en in overleg met het veld (instellingen in Amsterdam en Rotterdam, het Prentenkabinet Leiden en landelijke instellingen met fotografielcollecties, verenigd in het Nederlands Fotogenootschap) - overgaat tot het aanleggen van een collectie die logisch voortvloeit uit het te ontwikkelen tentoonstellingsbeleid en aanvullend zal zijn op de bestaande collecties.

1 Inleiding

1.1 Beeldcultuur in Amsterdam

Op verzoek van de Staatssecretaris voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen hebben de steden Amsterdam en Rotterdam beide begin dit jaar een plan gepresenteerd voor de vestiging en huisvesting van een Instituut voor de Beeldcultuur.

Het Amsterdamse plan *Mainport voor de beeldcultuur* is ontstaan vanuit de gedachte dat wat er in Amsterdam bestaat op de onderscheiden gebieden fotografie, film en nieuwe media, zichtbaar gemaakt, uitgebreid en met elkaar verbonden moet worden. Vanuit een heldere filosofie en aansturing dient er een bundeling van krachten tot stand te komen en daarmee eveneens een nog groter publieksbereik.

Het advies van de Raad voor Cultuur van mei 1999 volgend, heeft de Staatssecretaris Rotterdam aangewezen als 'preferred bidder' en er in eerste instantie voor gekozen de 'optie Rotterdam' verder uit te werken. De keuze van de Staatssecretaris heeft velen in Amsterdam teleurgesteld. Zijn besluit vormde echter geen reden om niet verder te gaan met het Amsterdamse plan. De ambitie om in Amsterdam op het terrein van fotografie, film en nieuwe media een actiever beleid te gaan voeren en meer samenhang in en tussen deze sectoren aan te brengen, blijft immers volop aanwezig.

Inmiddels heeft de Staatssecretaris op verzoek van de Tweede Kamer de Raad voor Cultuur gevraagd om een advies over het plan van Rotterdam, mede in relatie tot de plannen in Amsterdam. Uiterlijk half november zal de Staatssecretaris een beslissing nemen.

Het plan dat u thans in handen heeft, is een plan ter versterking van de infrastructuur op het terrein van de fotografie in Amsterdam en daarbuiten, met als kern de oprichting van het Fotografie Museum Amsterdam (FMA). Evenals in het Mainport-plan, gaan we ervan uit dat het pand aan de Van Baerlestraat waarin thans het Conservatorium gevestigd is, over enkele jaren (medio 2004) beschikbaar komt voor de vestiging van een nader uit te werken verband van instellingen op het terrein van fotografie, film en nieuwe media; de voortzetting van de geschiedenis van de beeldcultuur aan het Museumplein in de 21e eeuw. Naast een schets voor de toekomst van het Fotografie Museum Amsterdam in de van Baerlestraat, is het voorliggende plan de uitwerking van een praktisch voorstel om op korte termijn (met ingang van 2000) onder de noemer van het FMA een aantrekkelijk fotografiepodium van niveau te starten. Het museum zal in de aanloopfase tot 2004 de planvorming en programmering op het terrein van de fotografie verder uitwerken en voorbereiden en de samenwerking tussen de musea en organisaties concreet gestalte en gezicht gaan geven. Overigens wordt dit plan nadrukkelijk ontwikkeld tegen de achtergrond dat Amsterdam vasthoudt aan de ambitie om ook de sectoren film en nieuwe media in eenzelfde samenhang tot ontwikkeling te brengen en dat over enkele jaren tussen deze drie sectoren een goed samenwerkingsverband ontstaat.

Op het terrein van de film is veel in beweging. De gemeente Amsterdam doet er goed aan sturing te geven aan deze ontwikkelingen, waarbij een recent advies van de Amsterdamse Kunstraad een goede basis vormt. In bijzonder het behoud van de belangrijke functies van het Filmmuseum (vertoning en bibliotheek) en versterking van de infrastructuur voor de cinematografie is voor Amsterdam van groot belang. In voorbereiding is een haalbaarheidsstudie naar het initiatief van Rialto en partners tot een Nationaal Filmtheater in de Marnixstraat. De visie die thans ontwikkeld wordt in het kader van het Mainport-plan op de infrastructuur voor de cinematografie in Amsterdam, legt tevens een relatie met de Marnixstraat.

Het terrein van de nieuwe media geeft de laatste jaren grote verbeteringen en een enorme dynamiek te zien: nieuwe huisvesting van de Maatschappij voor Oude en Nieuwe Media (op dit moment alweer toe aan

een grotere behuizing) en van Montevideo/TBA, de komst van het World Wide Video Festival naar Amsterdam. Op dit terrein worden vele initiatieven genomen en zijn diverse samenwerkingsverbanden aanwezig. Amsterdam dient de samenhang op dit veld te bewaken en te bewerkstelligen.

Het onderhavige voorstel voor het Fotografie Museum Amsterdam is ontwikkeld door een werkgroep welke is ingesteld door het Amsterdamse gemeentebestuur en waarin het *Stedelijk Museum*, het *Rijksmuseum* en Huis Marseille, Stichting voor Fotografie, participeren. Daarbij is rekening gehouden met ideeën en suggesties uit eerdere nota's en de reacties daarop, onder meer die van de Amsterdamse Kunstraad. De werkgroep is bovendien te rade gegaan bij verschillende organisaties en instellingen in de stad. De musea aan het Museumplein (inclusief het Van Gogh Museum) en elders in de stad (waaronder het Amsterdams Historisch Museum, het Gemeentearchief, het Maria Austria Instituut, het Joods Historisch Museum en het Tropenmuseum) omarmen dit plan, omdat zij in de huidige situatie onvoldoende mogelijkheden hebben om hun prachtige fotocollecties zichtbaar te maken en verder te benutten en ontsluiten. Van belang is het grote draagvlak vanuit deze en andere instellingen, evenals de wijze waarop zij meedenken over het verder vormgeven van de infrastructuur op het terrein van de fotografie.

1.2 Podium voor de fotografie: samenbundeling van kracht

Er is in Amsterdam reeds lang behoefte aan versterking van de samenhang op het terrein van de fotografie door bundeling van krachten. Die behoefte is er bij het publiek, bij de - in Amsterdam hecht verankerde - professionele- en amateursector en bij de collectiebeheerders. Het brede draagvlak voor Amsterdam als 'Mainport' voor de beeldcultuur bij instellingen en initiatieven, en hun spontane commitment aan het plan, maken duidelijk hoezeer de stad en de fotowereld verlegen zitten om een veel prominentere museale omgeving voor fotografie en hoeveel er aan een groot publiek voorbijgaat als gevolg van dit tekort. Eerder bleek hetzelfde uit de reacties op het initiatief van Stichting Photo Plaza, van onder andere fotograaf Paul Huf, en het rapport van het Instituut Collectie Nederland in het kader van de besteding van het Wertheimerlegaat.

6

Amsterdam streeft naar een instelling met een eigen identiteit die gestalte zal krijgen in een takenpakket dat aansluit bij de specifieke situatie in de hoofdstad. Concreet betekent dit dat Amsterdam zich in eerste instantie concentreert op het scheppen van meer laagdrempelige presentaties van fotografie het hele jaar door, op het uitbuiten van de mogelijkheden van het breder vertonen en versterken van de fotografiecollecties in musea en archieven in de stad, op het presenteren van het werk van Nederlandse en internationale fotografen, op het ontwikkelen van een educatief netwerk en op het creëren van een podium en ontmoetingsplek voor de professionele- en amateursector.

De Amsterdamse kernactiviteiten bestaan uit brede publiekspresentaties, collectievorming, onderzoek en educatie. Daarbij gaan we uit van het medium fotografie als deelgenoot in tal van aspecten van zowel kunst, cultuur als wetenschap. Fotografie wordt derhalve niet exclusief opgevat als een autonoom artistiek medium maar veel opener benaderd vanuit het veelvoud aan artistieke, culturele en maatschappelijke disciplines en gebruiken waar zij een plaats in heeft, die zij beïnvloed heeft en waarvan zij de invloeden ondergaat.

Dit plan beoogt de museale en publieksfunctie in nauw verband te brengen met ontwikkeling, onderzoek en werkplaatsactiviteiten. Een extra aandachtspunt is het publicatiebeleid dat samenhangt met de tentoonstellingen, educatie en theorievorming en de amateurfotografie. Het bereiken en binden van een breed publiek, het jonge én oude publiek en het allochtone publiek, beschouwen wij een expliciet onderdeel van de missie van het museum.

Op termijn zal een auditorium in het pand aan de Van Baerlestraat verder de mogelijkheid bieden tot educatie en uitwisseling door middel van discussies, symposia, workshops en gerichte publiciteitscampagnes.

Een instelling waarin deze activiteiten de hoofdrol spelen betekent een versterking van de Nederlandse fotografische infrastructuur als geheel. Het museum in Amsterdam moet zijn natuurlijke plaats hebben in een landelijk netwerk en beslist geen onnodige dubbelfuncties uitoefenen.

Het nu gepresenteerde plan gaat uit van een groeimodel. De komende vier jaar worden beschouwd als aanloopfase voor de definitieve huisvesting van het Fotografie Museum Amsterdam in de Van Baerlestraat in 2004. In die vier jaar wordt gewerkt aan het internationale gezicht van Amsterdam als fotografiestad, naast en in samenwerking met andere instellingen met een beleid op het gebied van de fotografie, zoals de nationale instellingen in Rotterdam, de Rijksuniversiteit Leiden en met initiatiefnemers in andere steden, zoals Noorderlicht in Groningen.

1.3 Meer netwerk dan bolwerk

Aan de basis van dit plan ligt de netwerkstructuur die de verschillende Amsterdamse maar ook landelijke en internationale instellingen en organisaties beter met elkaar verbindt en zal gaan versterken. Onder die instellingen worden zowel de musea en archieven met hun collecties verstaan als universiteiten, kunst-academies, de reeds bestaande presentatiepodia, festivals, evenementen en de organisaties/verenigingen op het gebied van de professionele en de amateurfotografie. Een realistische inschatting van de Amsterdamse situatie en haar (on)mogelijkheden betekent uiteraard dat initiatieven in andere steden op hun eigen merites worden beoordeeld en gerespecteerd. Voor de fotografiewereld is samenwerking juist van levensbelang: alleen zo kan de Nederlandse fotografie in het internationale veld ook een rol van betekenis gaan spelen.

7

Hoewel die netwerkstructuur zich in eerste instantie richt op het medium fotografie wordt niet uitgegaan van een 'splendid isolation': juist die netwerkstructuur biedt de mogelijkheid (incidenteel of op de iets langere termijn) samenwerkingsverbanden aan te gaan met verwante organisaties op het gebied van de film, de televisie en de nieuwe media zonder dat deze fysiek of organisatorisch onder een noemer bijeen worden gebracht.

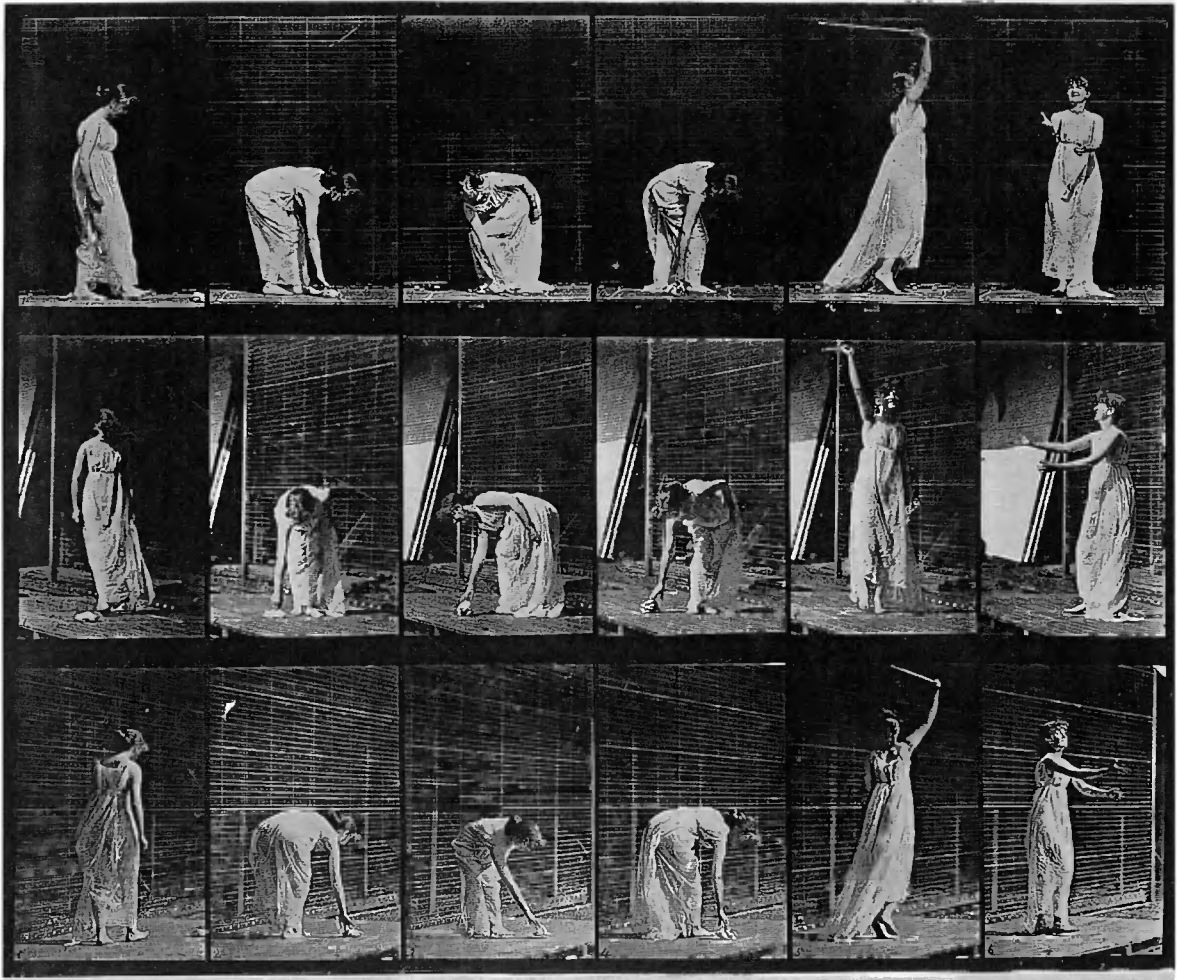
Het museum is onderdeel van een over het land verdeeld netwerk van instellingen met elk hun respectievelijke, door het karakter van de stad met zijn specifieke kenmerken bepaalde, accenten en zwaartepunten. Van concurrentie tussen steden kan en mag geen sprake zijn. We zien in veel landen (België, Denemarken, Frankrijk, Canada) dat meer fotografiecentra en musea naast elkaar succes hebben en elkaar versterken. Gezien de open en constructieve gesprekken met bijvoorbeeld de nationale instellingen in Rotterdam, hebben wij er alle vertrouwen in elkaar in de toekomst te kunnen versterken en een in die zin complementair beleid te kunnen voeren.

Gezien het internationale karakter van de aanwezige collecties zal wat het tentoonstellingsbeleid betreft nauw samengewerkt worden met andere musea en centra in Europa. De nieuwe musea in Berlijn en Antwerpen bieden mogelijkheden voor interessante samenwerkingsverbanden, het overnemen van tentoonstellingen of het gezamenlijk werken aan (inter)disciplinaire projecten die de grensgebieden van de fotografie verkennen.

*foto's uit de collecties van het Rijksmuseum,
Gemeentearchief, Tropenmuseum*

Jacob Olie - Gemeentearchief Amsterdam

Eadweard Muybridge - Rijksmuseum Amsterdam

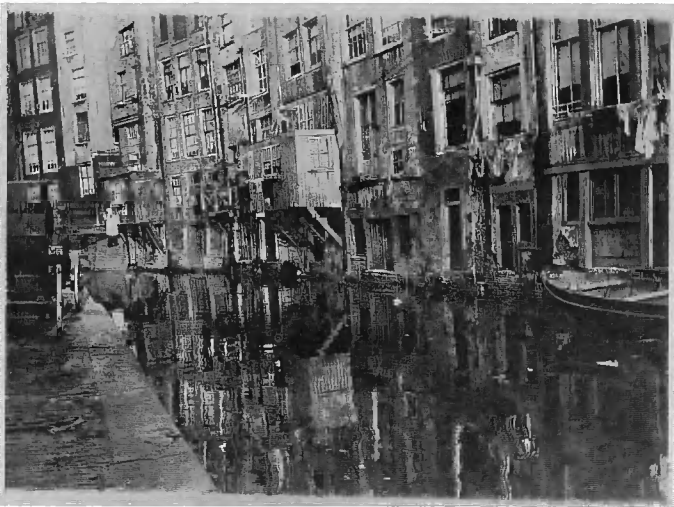
Adolphe Braun - Rijksmuseum Amsterdam

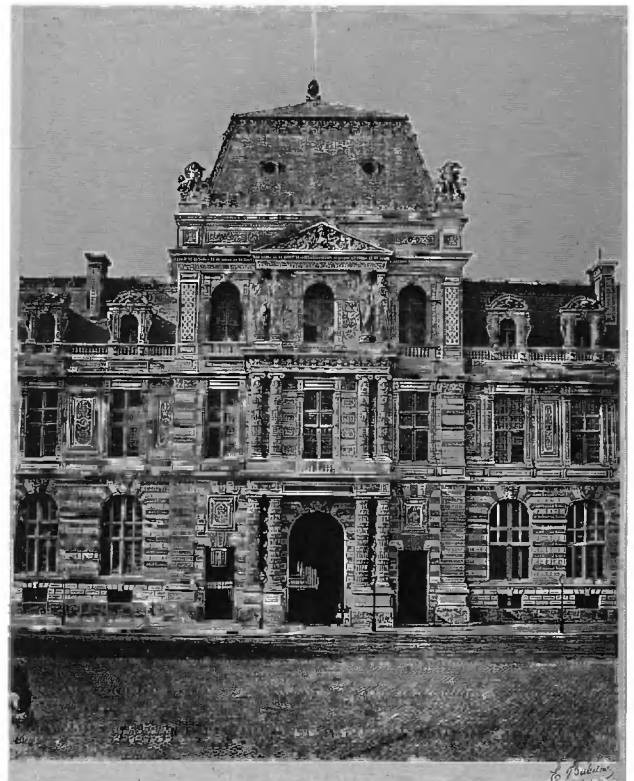
Bali (evtl. Grundler) - Koninklijk Instituut voor de Tropen

Franz Hanfstaengl - Rijksmuseum Amsterdam

George Hendrik Breitner - Rijksmuseum Amsterdam

Édouard Baldus - Rijksmuseum Amsterdam

2 Context Amsterdam

2.1 Fotografie als medium

In de anderhalve eeuw van zijn bestaan heeft het medium fotografie op tal van gebieden ruimschoots zijn sporen verdiend en is niet meer weg te denken als wezenlijk onderdeel van een groot aantal instellingen. Stedelijke archieven verruilden hun topografische tekencollecties voor foto's. Kranten en tijdschriften illustreren hun artikelen met foto's. Wetenschappelijke instellingen documenteren hun onderzoek met foto's. Musea verzamelen foto's als zelfstandige kunstuitingen.

Op zichzelf lijkt er niets mis te zijn met deze situatie. Fotografie heeft uiteenlopende functies en ontleent nu eenmaal functie en betekenis aan tal van contexten. Het cruciale probleem zit hem echter in het ontbreken van een visie op de fotografie als medium. De vraag naar de maatschappelijke en culturele vooronderstellingen achter die functies en contexten wordt zelden gesteld.

Daarnaast is fotografie ook nog nauwelijks gedefinieerd als medium naast en in relatie tot de later in ontwikkeling gekomen media zoals de film, de televisie, video- en digitale technieken. Die technieken hebben niet alleen functies van de fotografie overgenomen (denk aan de machtsovername van de televisie als informatiekanaal) maar knagen ook aan de fotografie als bewijs, document en werkelijkheidsfragment.

De ontwikkeling van deze media weerspiegelt een steeds complexere maatschappij waarin kennis en informatie in toenemende mate in visuele vorm worden overgedragen. Paradoxaal genoeg is het precies die visuele vorm die het inzicht in de enorme maatschappelijke en culturele betekenis van de hier genoemde media tot op heden heeft belemmerd. Het wordt tijd dat wij ons realiseren waar die alomtegenwoordigheid van technologisch gegenereerde beelden voor stond en staat, hoe ze te lezen en te gebruiken, waarom ze te produceren en wat hun onderlinge relatie en betekenis zijn voor onze cultuur.

Het ontbreekt in Amsterdam aan een instelling waar, vertrekkend vanuit de museale context, de ruimere betekenis van de fotografie (als maatschappelijk fenomeen en in relatie tot nieuwere beeldmiddelen) vanuit dat specifieke accent wordt getoond.

2.2 Museale en particuliere collecties in Amsterdam

In Amsterdam bevinden zich twee museale fotografiecollecties van groot nationaal en internationaal belang: de 19e eeuwse collectie fotografie van het **Rijksmuseum** en de 20e eeuwse collectie van het **Stedelijk Museum**.

De collectie van het **Rijksmuseum** is op het gebied van de 19e eeuwse internationale fotografie de belangrijkste van Nederland. Sinds 1994 verzamelt het **Rijksmuseum** / Rijksprentenkabinet actief fotografie als aparte discipline naast teken- en prentkunst binnen het Rijksprentenkabinet. Het oude fotografiebezit en de eigen (19e eeuwse) fotografiecollecties zijn inmiddels geïnventariseerd en ontsloten ter vorming van de Fotocollectie Nederland. Tot de hoogtepunten behoren werken van Fox Talbot, Eduard Baldus, Gustave Le Gray, Julia Margaret Cameron, Felice Beato, Eduard Isaac Asser, Willem Witsen en George Hendrik Breitner. Een uitzondering op de 19e eeuwse verzameling is de omvangrijke collectie documentaire fotografie in het **Rijksmuseum** die (jaarlijks) dient tot de vorming van een 'beeldatlas' van allerlei aspecten van het Nederlandse maatschappelijke leven. De totale collectie bestaat uit ongeveer 75.000 foto's met daarnaast een fotografiebibliotheek met circa 8.000 titels. Het **Rijksmuseum** heeft een eigen aankoopbudget van jaarlijks 150.000 gulden.

Op het gebied van de 20e eeuwse internationale en Nederlandse fotografie is de collectie van het **Stedelijk Museum** de belangrijkste van Nederland. Niet de grootste: de verzameling van het Studie- en Documentatiecentrum voor Fotografie van de Rijksuniversiteit Leiden is groter maar meer gericht op Nederlands werk. Vanaf de oprichting van de fotocollectie is het verwervingsbeleid van het **Stedelijk Museum** allereerst gericht geweest op fotografie als een artistiek medium. De fotograaf als auteur staat centraal en zijn bijdrage aan de ontwikkeling en vernieuwing van de fotografie dient een duidelijk te omschrijven karakter te bezitten. Op dit moment bestaat de A- collectie uit ongeveer 4000 werken. In grote lijnen is de internationale ontwikkeling van de fotografie in de afgelopen eeuw goed te presenteren. Met de opname van de collectie 20e eeuwse fotografie van het Instituut Collectie Nederland (voorheen de RBK) zijn sinds 1997 circa 4000 foto's van Nederlandse fotografen, hoofdzakelijk uit de periode 1960-1985, als permanent bruikleen aan de verzameling toegevoegd. Dit betekent een belangrijke verzwaring van de collectie naoorlogse Nederlandse fotografie, die daarmee een van de belangrijkste kernen van de verzameling vormt. Tot de onbetwiste hoogtepunten behoren zowel groepen foto's uit een specifieke periode, zoals werken gemaakt op het Bauhaus of in de periode van de Nieuwe Zakelijkheid, als ruime of consistente selecties uit oeuvres van fotografen als Ed van der Elsken, Emmy Andriess, Cindy Sherman, Thomas Struth, Koen Wessing, Hans Aarsman, Rineke Dijkstra en Nan Goldin. Het **Stedelijk Museum** heeft een eigen aankoopbudget van jaarlijks 110.000 gulden.

Beide musea verzamelen fotografie vanuit het oogpunt van beeldende kunst en hebben er duidelijk voor gekozen foto's als kunstwerken op papier te willen verwerven, bestuderen en tentoonstellen. De musea zijn er op gericht ook internationaal te verzamelen, zodat de Nederlandse fotografie in internationale context kan worden bestudeerd en getoond. In beide musea wordt fotografie via de studiezaal aan het Nederlandse publiek beschikbaar gesteld. Daarnaast worden regelmatig tentoonstellingen georganiseerd om het bezit aan het publiek te tonen: echte fotografietentoonstellingen, maar ook combinaties met bijvoorbeeld prenten, tekeningen, grafiek, typografie en schilderkunst.

9

In Amsterdam worden andere waardevolle collecties beheerd door het Gemeentearchief, het Maria Austria Instituut (MAI), het Joods Historisch Museum en het Tropenmuseum. Deze instellingen organiseren met grote regelmaat fotografie-tentoonstellingen van hoge kwaliteit. Daarnaast voert het Amsterdams Historisch Museum al decennialang een interessant tentoonstellingsbeleid, met name gericht op Amsterdamse fotografen. Ook de Universiteitsbibliotheek (UB) en het Universiteitsmuseum De Agnietenkapel hebben aanzienlijke bestanddelen fotografie in hun collecties.

Met de waardevolle en omvangrijke museale collecties aan het Museumplein en in samenhang met de elders in Amsterdam aanwezige fotografiecollecties (van museale verzamelingen tot amateurcollecties, persarchieven en bedrijfsarchieven) bestaat een stevige basis en rijke context voor de vestiging van een aantrekkelijk aanvullend internationaal fotografiepodium in Amsterdam. *

** In Amsterdam gevestigde instellingen, die lid zijn van het Nederlands Fotogenootschap (in willekeurige volgorde): Amsterdams Historisch Museum; ING Graep, concernarchief; Hallondse Hoogte; Allard Pieran Museum; Maria Austria Instituut; ABN-Amra, historisch archief; Koninklijk Instituut voor de Tropen; Werkspaar museum; Nederlands Scheepvaartmuseum; Shell Research & Technology Centre Amsterdam; Anne Frank Stichting; Gemeentelijke Archiefdienst; Rijksmuseum; Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis; Universiteitsmuseum; Stedelijk Museum Amsterdam; Rijks Instituut voor Oorlogsdocumentatie; Universiteitsbibliotheek; Nederlands Theater Instituut. Daarnaast beschikken Randstad, Canan, Heineken en het AMC over een bedrijfsverzameling fotografie. De KLM is recent begonnen met het aanleggen van een fotografiecollectie.*

2.3 Locatie Van Baerlestraat

Het succes van een culturele instelling wordt niet in de laatste plaats bepaald door haar ligging. Dat geldt voor de plek in het land maar evenzeer voor de plek in de stad. Het gebouw aan de Van Baerlestraat hoek Paulus Potterstraat, heeft een uitermate gunstige ligging en bereikbaarheid ten opzichte van de prominente musea aan het Museumplein en biedt alle voorwaarden voor de optimale realisatie van gezamenlijke projecten en voor een maximaal publieksbereik.

De drie musea trekken jaarlijks immers 2,7 miljoen bezoekers. Er is geen andere plek in Nederland denkbaar waar jaarlijks miljoenen in kunst en cultuur geïnteresseerde bezoekers en toeristen naar toekomen en waar ook toevallige passanten gemakkelijk kunnen worden verleid tot een spontaan bezoek. Niet alleen is een goede bereikbaarheid met fiets en openbaar vervoer gegarandeerd, ook is er op steenworp afstand onder het vernieuwde Museumplein een grote parkeergarage beschikbaar.

De musea hebben zeer belangrijke fotocollecties, zij realiseren toonaangevende tentoonstellingen op het terrein van de fotografie en het publiek is structureel aanwezig. Hiermee is een stevige basis gelegd voor een voortzetting van de geschiedenis van de beeldcultuur aan het Museumplein in de 21e eeuw.

Samenvattend betekent dit dat naast een kwalitatief inhoudelijke ontwikkeling de kritische succesfactoren: culturele infrastructuur, cultureel klimaat en publieksbereik, van groot belang zijn voor het succes van het beoogde museum. Amsterdam kenmerkt zich op het terrein van de fotografie door een sterke infrastructuur, maar tegelijkertijd door een versnipperde, onevenwichtige en te onregelmatige tentoonstellingsprogrammering. Er is een aantal goed functionerende presentatieplaatsen met als meest recente waardevolle aanwinst Huis Marseille, Stichting voor Fotografie aan de Keizersgracht.

Er is een omvangrijk, zeer gelaagd en geïnteresseerd publiek - in feite het overgrote deel van het publiek dat in de fotografie geïnteresseerd is - bestaande uit amateurs, cultuurliefhebbers, studenten, professionals en toeristen. Die publieke belangstelling is ook onder jongeren sterk groeiende. Vele archieven, opdrachtgevers, brancheorganisaties, opleidingen en centra op het gebied van de amateuristische fotografiebeoefening zijn bovendien in de stad gevestigd. Het publiek bevindt zich in Amsterdam of komt daarvoor naar Amsterdam.

10

Zowel op artistiek, professioneel als amateurniveau wordt fotografie aan verschillende instellingen in de stad onderwezen, waaronder de Rietveld Academie, het Amsterdams Centrum voor Fotografie (ACF) en de Academie voor Fotografie. Met name het ACF vervult een brugfunctie tussen de vrijetijdsvotografie en de professionele fotografie. Aan de Universiteit van Amsterdam is een bijzondere leerstoel op het gebied van de beeldcultuur in oprichting.

De mogelijkheden voor interessante coalities en samenwerkingsverbanden met aanverwante instellingen in de stad zijn talrijk en bieden volop mogelijkheden om de gewenste extra ruimte en aandacht voor de fotografie en samenbundeling van kracht op dit terrein te realiseren.

3 *Fotografie Museum Amsterdam (FMA)*

3.1 *Visie op het medium fotografie*

Het streven naar erkenning van de betekenis van de fotografie heeft zich lange tijd vooral geconcentreerd op het verwerven van artistieke status. Met als gevolg dat de fotografie wel een plaats kreeg in de musea, maar nauwelijks is opgevat als een specifiek medium met een eigen taal en eigen strategieën.

De ontwikkeling van de fotografie als een medium met een betekenis voor uiteenlopende gebieden als de wetenschap, de journalistiek, de politiek, de publiciteit, de privé-sfeer wordt tot op heden onvoldoende belicht. De relatie met verwante media en de positie van het fotografische, d.w.z. analoge, beeld in een wereld die in toenemende mate beheerst wordt door digitale technieken, wordt slechts aarzeland geanalyseerd. Wanneer dit wel gebeurt is het in de specifieke context van afzonderlijke (vak)gebieden.

Dit betekent dat ondanks de overweldigende aanwezigheid van het (fotografische, filmische of digitale) beeld in onze cultuur, veel mensen in feite nauwelijks geleerd hebben deze beelden te lezen en te gebruiken. Wat dit voor gevolgen heeft voor een medium als de fotografie, een medium dat in een tijdperk van digitale manipulatie zijn altijd al discutabele aanspraken op waarheidsspiegeling verliest, laat zich raden. Zonder onderzoek naar en analyse van de historisch verankerde contexten van de fotografie en verwante media ontbreekt het bovendien de kijker, het publiek, aan middelen om mee te kunnen doen in de toekomstige digitale maatschappij.

3.2 *Doelstellingen en kerntaken*

Deze visie op fotografie als deelgenoot in tal van aspecten van zowel kunst, cultuur als wetenschap, staat centraal in de doelstellingen van het FMA te weten:

presenteren, collectioneren, stimuleren van educatie en onderzoek.

Deze doelstellingen komen tot uitdrukking in:

- het aan een breed publiek tonen van aantrekkelijke, spraakmakende en laagdrempelige tentoonstellingen met uiteenlopende onderwerpen, thema's en invalshoeken;
- het bij een breed publiek bevorderen van kennis over het medium fotografie in zijn verschillende historische en actuele uitingsvormen;
- het verschaffen van inzicht in de betekenis van het medium fotografie in de brede context van kunst, cultuur, maatschappij, wetenschap en educatie;
- collectievorming aansluitend op en ter aanvulling van de bestaande collecties in het hele land;
- het stimuleren van onderzoek naar fotografie als medium naast en in relatie tot de andere technisch bepaalde media zoals film, video, televisie en digitale technieken;
- het creëren van een podium en ontmoetingsplek voor de professionele en amateursector.

Fotografie wordt dus niet exclusief opgevat als een autonoom artistiek medium, maar wordt benaderd vanuit het veelvoud aan artistieke, culturele en maatschappelijke disciplines en gebruiken waar zij een plaats in heeft, die zij beïnvloedt en waarvan zij de invloeden ondergaat. De museale en publieksfunctie zal in dit concept in nauw verband gebracht worden met ontwikkeling, onderzoek en werkplaatsactiviteiten. Het blijvend interesseren van een breed samengesteld publiek voor fotografie zal een expliciete missie van het museum zijn. Publicaties spelen daarin een belangrijke rol: als begeleiding bij tentoonstellingen, als resultaat van onderzoek, als educatief materiaal.

Presenteren

De presentaties van het museum of die waarin het museum als een van de (landelijke) partners een rol speelt, zijn laagdrempelig en net zo veelvormig en gelaagd als het medium zelf. Ze dienen allereerst te bezitten en zeker waar het de openbaarmaking en promotie van Nederlandse fotografie betreft, opgenomen te kunnen worden in een internationaal circuit van reizende tentoonstellingen.

Het tentoonstellingsbeleid van het museum zal vooral thematisch worden uitgewerkt in grote publiekstentoonstellingen, overzichtstentoonstellingen en kleinere presentaties gericht op een Nederlands én internationaal publiek. Vanuit de gekozen thema's zal dwars door de verzamelingen heen worden gezocht en geselecteerd. Incidenteel kunnen presentaties een meer monografisch karakter hebben.

Het tentoonstellingsprogramma wordt samengesteld in onderlinge afstemming met de nationale instellingen op het gebied van de fotografie en wordt zo georganiseerd dat in andere musea in de stad tegelijkertijd tentoonstellingen rond hetzelfde thema plaatsvinden. Zodra een onderwerp binnen een van de andere instellingen past binnen de thematische programmering, wordt de mogelijkheid aangegrepen om te participeren in het gezamenlijk thema. Deze werkwijze sluit aan bij de meer algemene wens in Amsterdam de cultuur toegankelijker en meer in samenhang te presenteren. Samenwerking en concentratie staan daarbij centraal.

Het Fotografie Museum Amsterdam zal plek gaan bieden aan:

a. grote solotentoonstellingen, met een accent op de modernere fotografie

Annie Leibovitz; Weegee, Decarava, Blumenfeld, Eugene Smith, Helmut Newton, James Nachtwey.*

Deze tentoonstellingen kunnen veelal worden overgenomen van de buitenlandse instellingen, maar worden in voorkomende gevallen natuurlijk zelf gemaakt.

b. grote overzichten (van historisch naar actueel) rond een bepaald thema

Kodak en de Amateurfotograaf; De Stad; Glamour/mode; Nederlandse Fotojournalistiek in de 80s en 90s; Sportfotografie; Landschap; Reisfotografie; Suriname en de fotografie, Macht eines Medium, Emigrantenfotografen.*

Vooraf bij dit onderdeel moet beter gebruik worden gemaakt van de collecties in de stad. Dit onderdeel zal zo georganiseerd worden dat twee of drie van de andere musea tegelijkertijd tentoonstellingen rond hetzelfde thema hebben. (Voorbeelden zie pagina 13)

c. kleinere thematische presentaties

De Nederlandse identiteit; Fotografie op de Academies (eindexamenpresentaties).*

Hierbij zullen keuzes worden gemaakt uit en dwars door de collecties heen. Ook reisalbums, reeksen en amateuralbums dienen als basis voor deze presentaties.

d. kleinere presentaties van Nederlandse fotografen; amateurs en professionals

Celine van Balen; Martine Stig; Martijn Beekman; Desirée Dolron; Astrid Hermes; Paul Fleming; Paul Kooiker; Annaleen Louwes; Cornelia Tollens.*

Hierbij wordt onder andere aansluiting gezocht bij de fotografische activiteiten van het Maria Austria Instituut en het Amsterdams Centrum voor Fotografie.

N.B. Aangezien fotografische afdrucken in de museale wereld tot de kwetsbare categorie kunstwerken op papier behoren, zullen tentoonstellingen van originele afdrucken nooit permanent zijn en altijd wisselen.

* Ten overvloede zij vermeld dat het hier slechts voorbeelden, indicaties voor een mogelijk beleid betreffen.

de mens

Fotografie Museum Amsterdam

Overzicht Sportfotografie

Stedelijk Museum

Rodchenko – Riefenstahl

Huis Marseille

Albert Londe

Rijksmuseum

Muybridge

landschap

Stedelijk Museum

Eigentijds Landschap: Struth, Aarsman, Kramer

Fotografie Museum Amsterdam

Schoonheid van ons land

Rijksmuseum

Watkins & Co: Amerikaanse landschap

Gemeentearchief

De rand van de stad

Amsterdams Historisch Museum

De snelweg

de stad

Fotografie Museum Amsterdam

De 'Großstadt' van de 20e naar de 21e eeuw

Gemeentearchief

Breitner, fotograaf van het Amsterdams stadsgezicht

Rijksmuseum

Parijs in de 19e eeuw: Marville & Atget

Stedelijk Museum

Van der Elsen Saint Germain

De genoemde voorbeelden zijn exemplarisch. Deze lijst is uit te breiden tot tal van gebieden, van de benadering van andere culturen, de geschiedschrijving, tot en met de mode of de architectuur. De keuze om fotografie als specifiek medium met een eigen taal en eigen strategieën centraal te stellen, kan zowel in de presentatiewijze, maar meer nog in de begeleidende educatieve ondersteuning gestalte krijgen. Het aspect van educatie en het permanent interesseren van een nieuw publiek, jong én oud, voor de fotografie is van groot belang voor het museum. Dit betekent dat een specifieke, vanuit artistieke overwegingen gemotiveerde keuze en presentatievorm, zoals die behoort tot de taak van musea voor beeldende kunst, wordt doorbroken. In deze constellatie gaat het zowel om de auteur als om het medium, zijn relaties met andere media en zijn sociaal-culturele plaats in de maatschappij.

Uiteraard continueren de andere instellingen hun programmering op het gebied van de fotografie. Naast de presentaties van het Fotografie Museum Amsterdam, blijven monografische overzichten en typisch kunsthistorische tentoonstellingen in hun context te zien in het *Stedelijk Museum*, het *Rijksmuseum* en het Van Gogh Museum. Net zoals dat nu het geval is, zal fotografie hier getoond worden in het kader van het overzicht van een oeuvre (Asser; Andriessse; Besnyö; Zwart; Von Stuck; Holland Day). Daarnaast in de vorm van collectie- en aanwinstenpresentaties, als onderdeel van andere tentoonstellingen (Whistler in Holland; Rond 1900; Kunst op papier) of in combinatie met het werk waar een kunstenaar bekend om staat (de Fotocollectie van Alma Tadema; van Theo van Doesburg; van Brancusi).

Het Gemeentearchief (Breitner en het Amsterdams stadsgezicht; Jacob Olie), het Maria Austria Instituut (Holland Zonder Haast; Man & Muis; Cor Jaring), het Tropenmuseum (Julius Muller en Suriname), het Joods Historisch Museum (Hunter/Salomon) en het Amsterdams Historisch Museum (Ik heb een tante in Marokko; Ed van der Elsen; Willem Diepraam) zullen dat elk vanuit hun eigen deskundigheid en invalshoeken eveneens blijven doen. Ook het Amsterdams Centrum voor Fotografie continueert haar programmering met veel aandacht voor het werk van jonge zich nog ontwikkelende fotografen (Private Landscape; Martin Parr; So you wanna be a rock and roll star). Het recent in Amsterdam geopende Huis Marseille combineert in kleine, museale presentaties eigentijdse fotografie met oude (historische) fotografie (Albert Londe/Daan van Golden). Daarnaast toont men aanwinsten uit de eigen collectie hedendaagse fotografie. Dit geldt eveneens voor de kleinere podia en galeries als de Melkweg Galerie en de SBK Kunsttuilen.

14

Collectioneren

Het Fotografie Museum Amsterdam zal - als verlengstuk van zijn (tentoonstellings)beleid - een eigen collectie samenstellen. Dit betekent dat de visie op fotografie als deelgenoot in tal van aspecten van zowel kunst, cultuur als wetenschap, net zoals dat bij de presentaties het geval is, ook in het aankoopbeleid centraal staat.

De belangrijkste uitgangspunten zijn:

- de ontwikkeling van een scherp profiel en eigen signatuur in overleg met het *Stedelijk Museum*, *Rijksmuseum* en de landelijke instellingen. Dat betekent aanvullend verzamelen ter versterking van de Fotocollectie Nederland, maar wel met een eigen profiel dat zoals hierboven omschreven meer gericht is op fotografie als medium.
- inbedding in de internationale ontwikkeling van de fotografie, met het oog op de internationale uitstraling, waarbij het accent op de Nederlandse fotografie ligt;
- waar dat past in het beleid voorzien in lacunes van bestaande collecties.

De verwervingsproblematiek vraagt om een landelijke aanpak. Het is bekend dat in Nederland maar mondjesmaat verzameld kan worden doordat de financiële middelen ontbreken. Een landelijk aankoopfonds, een Vereniging Rembrandt voor de fotografie, is hard nodig.

Globaal zijn er drie typen lacunes aan te wijzen:

- lacunes in het verzamelbeleid van musea en instellingen die essentieel zijn voor hun oriëntatie;
- al te exemplarische verwervingen van het werk van (Nederlandse) fotografen;
- lacunes die te wijten zijn aan een al te eenzijdige museale oriëntatie van instellingen.

Tal van projecten - soms gepresenteerd in de vorm van een tentoonstelling of een boek – worden gerealiseerd, maar het materiaal wordt nergens bewaard. Dit geldt evenzeer voor meer toegepaste vormen van fotografie zoals reclame of mode en niet in de laatste plaats voor amateurfotografie.

Het collectiebeleid van het museum zal vooral georiënteerd zijn op en rondom de eigentijdse Nederlandse fotografie. Het zal zich vooral richten op de 21e eeuw. Zoals het tentoonstellingsbeleid van het Fotografie Museum Amsterdam voor een belangrijk deel thematisch zal zijn, ligt het voor de hand het verwervingsbeleid rond diezelfde thema's te concentreren.

Een intelligent verwervingsbeleid begint met bekendheid met de bestaande collecties die tot op heden vaak niet volledig ontsloten of geautomatiseerd zijn.

Het Nederlands Fotogenootschap heeft een uitwisselingsformat ontwikkeld waardoor Nederlandse collecties eenzelfde type registratie zouden kunnen krijgen en elkaars collecties zouden kunnen inzien. Dit is de enige goede basis voor inzicht in de Fotocollectie Nederland.

Stimuleren van educatie en onderzoek

15

De toegankelijkheid van het medium biedt talloze mogelijkheden aansluiting te vinden bij algemene educatieve doeleinden en dient zowel de informatie aan het grote publiek, de integratie van culturele minderheden als de visuele ontwikkeling van jongeren. Het museum ontleent zijn kracht voor een belangrijk deel aan de toestroom van publiek naar tentoonstellingen en aan een omvangrijk educatief programma met ondermeer lezingen, symposia en workshops gericht op jongeren (onderwijs), amateurs, en professionals.

Een omgeving waarin gespecialiseerde onderzoekers werken, zal de educatieve activiteiten van het Fotografie Museum Amsterdam sterk stimuleren. Centraal in het onderzoek staat de vraag naar de maatschappelijke en culturele vooronderstellingen achter de functies en contexten van het medium fotografie.

Vanuit de kernopdracht 'fotografie' worden door het museum van meet af aan relaties gelegd en samenwerkingsverbanden aangegaan met universiteiten, hogescholen, initiatieven en instellingen op het gebied van de beeldende kunst, de film, de videokunst, de televisie en de nieuwe media. Naast wetenschappelijk onderzoek, denken wij daarbij aan conferenties, symposia en masterclasses.

3.3 Auditorium: discussie en discours voor een zo breed mogelijk publiek

Het tonen van foto's is een belangrijke taak, de belangrijkste taak van de op te richten instelling om precies te zijn. Maar het tonen van foto's kan niet zonder tekst en context. De teksten zijn nog wel op zaal te hangen maar voor de context moet een speciale plek worden gecreëerd. Het op te richten museum dient te beschikken over een auditorium voor lezingen, discussies, symposia en dergelijke.

Vanuit de organisatie zelf zullen met regelmaat lezingen en discussiebijeenkomsten worden gepland. Voorts kan er een interessant film- en videoprogramma worden vertoond over fotografen en over de raakvlakken van foto, film en nieuwe media. Daarnaast is het auditorium beschikbaar voor derden: collega-kunstinstellingen, universiteiten, uitgeverijen en instellingen op het terrein van de fotografie. De ervaring met de auditoria van de Museumplein-instellingen is dat er veel vraag is naar een goede ruimte voor lezingen en discussies in een interessante culturele context. Een instelling als World Press Photo bijvoorbeeld, is sinds enige tijd op zoek naar een mogelijkheid om zijn activiteiten uit te breiden. Het FMA-auditorium zou daarvoor een hele goede optie zijn.

4 Ontwikkelingsvorm en organisatie

4.1 Samenwerkingsverbanden

De komende jaren zal het Fotografie Museum Amsterdam eerst nog elders in Amsterdam gevestigd zijn. Deze periode kan als een aanloopfase voor de definitieve vestiging in het gebouw aan de Van Baerlestraat worden beschouwd. In die periode moet de grondslag gelegd worden voor een goede vervulling van de taken en functies van de instelling zoals hiervoor beschreven. Essentieel daarbij is, dat het hier niet gaat om de oprichting van een nieuwe, autonoom opererende instelling. Het op te richten museum dient vanaf de oprichting gebaseerd te zijn op het uitgangspunt van samenwerking. Niet in de onverplichtende zin waarop alle kunstinstellingen gemakkelijk kunnen volhouden met elkaar samen te werken, maar in de zin dat middels convenanten daadwerkelijk commitment wordt aangegaan en daadwerkelijke menskracht en middelen worden ingezet in de samenwerking.

De intendant van het museum zal daarom veel collegiale contacten moeten gaan leggen. Het eerste uitgangspunt voor de bestuurs- en rechtsvorm van het museum is derhalve samenwerking met initiatieven en instellingen op het gebied van de fotografie in Amsterdam. De musea en archieven met hun collecties nemen in deze samenwerking een centrale plaats in. Daarnaast wordt er samengewerkt met landelijke en internationale initiatieven en instellingen.

Deze samenwerking zal grotendeels op het niveau van de 'werkvloer' vorm krijgen. De vaste staf zal vrij klein zijn en veel tentoonstellingen en catalogi zullen worden geproduceerd door freelance conservatoren, conservatoren van collega-instellingen en conservatoren c.q. studenten in opleiding. Primair zal de samenwerking plaatsvinden met instellingen uit Amsterdam. De musea en archieven met fotocollecties nemen in deze samenwerking een centrale plaats in, maar ook bijvoorbeeld een instelling als De Appel, met een eigen Curatorial Training Programme, kan hier een rol in spelen. Daarnaast worden van meet af aan samenwerkingsverbanden aangegaan met relevante afdelingen van universiteiten, academies en hogescholen.

17

In de dagelijkse praktijk bestaat er tussen musea onderling en tussen musea en andere culturele instellingen doorgaans een zeer levendig bruikleenverkeer. Het FMA zal daar met een intensief en goed uitwisselingsprogramma, volop in meedraaien. Met collega-musea die over een omvangrijke verzameling beschikken zullen speciale samenwerkingsovereenkomsten worden afgesloten om eventuele drempels die in het bruikleenverkeer worden opgeworpen, te slechten. De collecties van de collega-instellingen worden overigens steeds beter ontsloten, waardoor het maken van tijdelijke tentoonstellingen uit de collecties van anderen relatief makkelijker wordt.

4.2 Bestuursvorm

Deze samenwerking wordt formeel vastgelegd in de structuur en samenstelling van het bestuur van het FMA. Als het gaat om de bestuursvorm zijn er verschillende modellen denkbaar. Het traditionele model is dat van de stichting met een bestuur en een door dat bestuur aan te stellen directeur of intendant. Deze stelt de rest van het personeel aan. Het bestuur kan klein of groot zijn, bestaan uit belanghebbenden of juist uit onafhankelijken die zuiver op titel van deskundigheid worden benoemd.

Hier wordt gekozen voor een nieuwere vorm. Bij de verzelfstandiging van de rijksmusea indertijd, is men uitgegaan van een bestuursmodel waarbij de stichtingsvorm uitgebreid wordt met een commissarissen-model. Dit model blijkt in de praktijk goed te bevallen. Het is een adequate vertaling van de in de kunstsector levende gedachte, dat een bestuur, zeker inhoudelijk/programmatisch, op afstand dient te staan.

In concreto ziet de bestuursvorm van het FMA er als volgt uit. Het Fotografie Museum Amsterdam wordt ondergebracht in een stichting. Deze stichting heeft één bestuurder, tevens intendant. Daarnaast is er een raad van toezicht en een programmeringsraad. De raad van toezicht, waarin voor het merendeel ongebonden deskundigen zitting hebben, heeft taken min of meer overeenkomstig die van een raad van commissarissen in een structuurvennootschap.

Het fotografieveld is breed vertegenwoordigd in een programmeringsraad, die als belangrijkste taak heeft de intendant en de raad van toezicht te adviseren. Om het belang van de adviesfunctie te onderstrepen, worden de taken en bevoegdheden van de programmeringsraad statutair vastgelegd. Belangrijke voorwaarde voor het welslagen van dit bestuursmodel is dat de adviesfunctie van de programmeringsraad - en dus de inbreng van collega-instellingen en de vakwereld - van meet af aan serieus genomen wordt. Alleen op die manier beantwoordt het FMA aan het idee van samenwerking zoals in dit plan geformuleerd.

Over samenwerking en uitwisseling op het terrein van de collecties en collectievorming, moeten met de landelijke instellingen aparte afspraken worden gemaakt in de vorm van convenanten. Het NFG kan hierin een belangrijke rol vervullen.

4.3 De opdracht aan de intendant

Eén van de belangrijkste taken voor het bestuur is het aanstellen van een intendant die uitvoering moet geven aan het voor het Fotografie Museum Amsterdam geformuleerde beleid. Om op basis van de aanwezige mogelijkheden het fotografieprofiel van de stad steviger en krachtiger naar voren te brengen, de samenhang op dit terrein te versterken en de krachten te bundelen zijn pioniersmentaliteit, bevoegenheid en ondernemingslust even belangrijk als artistieke kwaliteiten en ervaring als tentoonstellingsmaker. De intendant van het FMA is de eindverantwoordelijke professional voor zowel de inhoudelijke als de zakelijke aspecten van het museum.

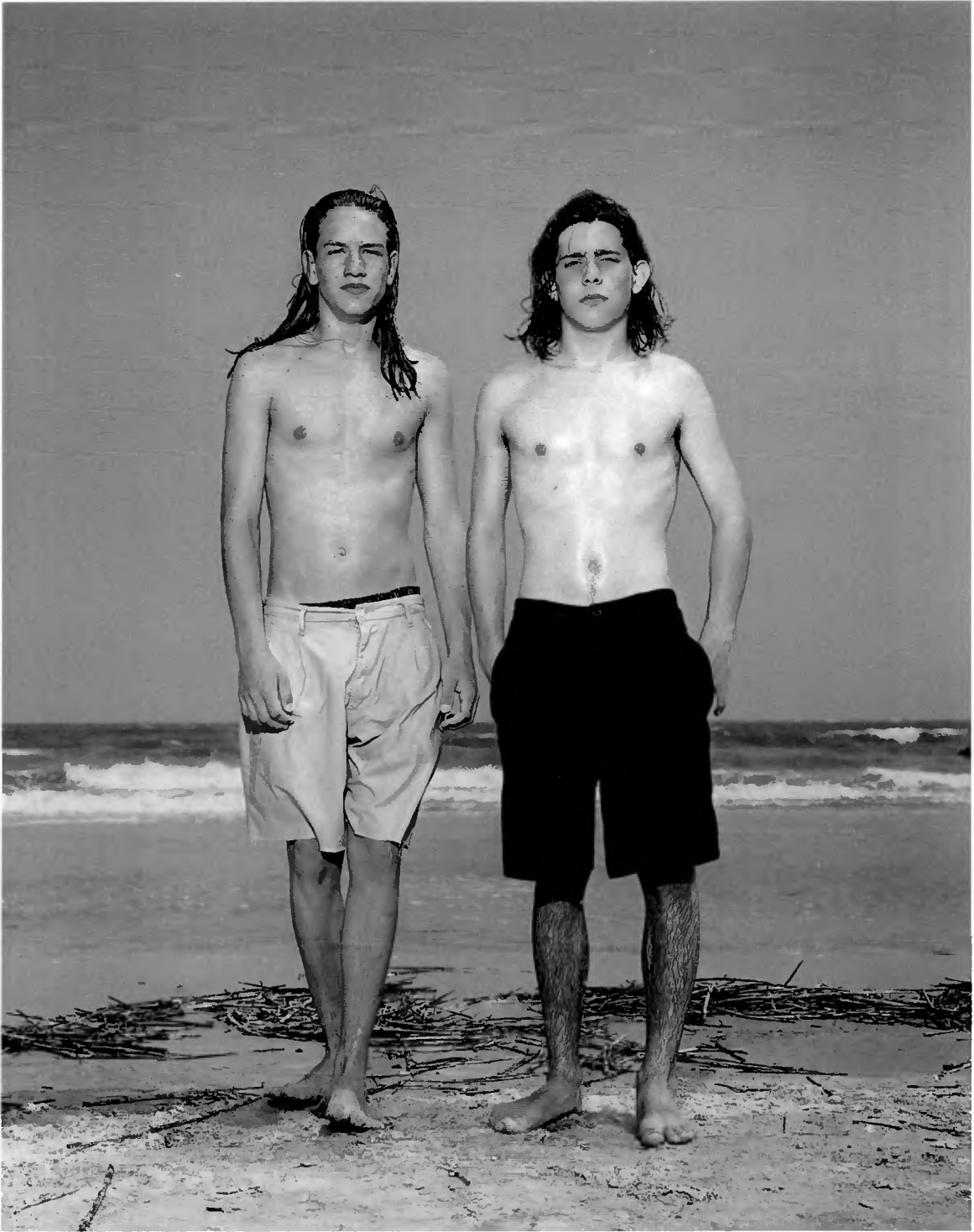
18

Op basis van research in collecties en negatieven-archieven zal de intendant thema's aandragen en inventariseren. Met name de coördinatie en organisatie van het gelijktijdig thematisch programmeren zal een groot beroep doen op de inventiviteit en creativiteit van de intendant. Ook het binnenhalen van spraakmakende internationale tentoonstellingen vraagt om een bevoegen intendant met kennis en ervaring van het internationale circuit en de spirit en het elan om dat netwerk optimaal te gebruiken.

Hieruit en uit hetgeen hiervoor over het FMA is gezegd kan het profiel van de intendant worden afgeleid:

- nationale en internationale bekendheid met fotografie;
- pioniersmentaliteit en ondernemingslust;
- ervaring als (inter)nationaal tentoonstellingsmaker;
- aantoonbare ervaring in het opzetten van (constructieve) samenwerkingsverbanden;
- zakelijke kennis en ervaring;
- gevoel voor educatieve activiteiten en marketing van een culturele instelling;
- zeer goede communicatieve vaardigheden

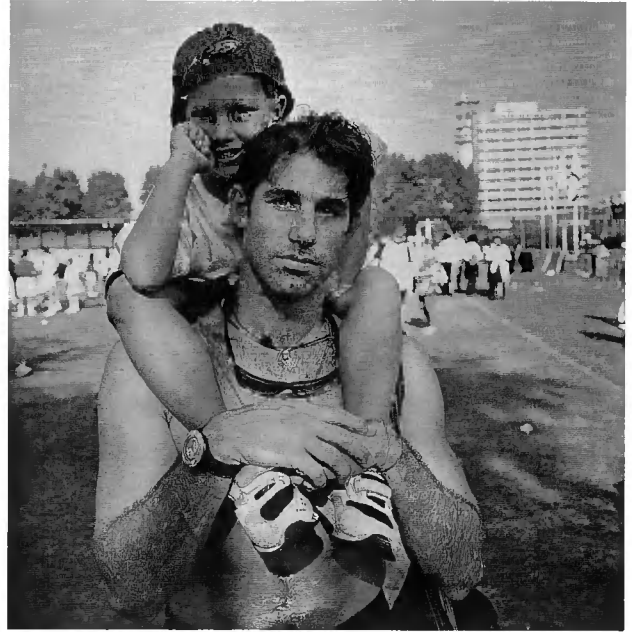
*foto's uit de collecties van het Stedelijk Museum,
Maria Austria Instituut, Joods Historisch Museum*

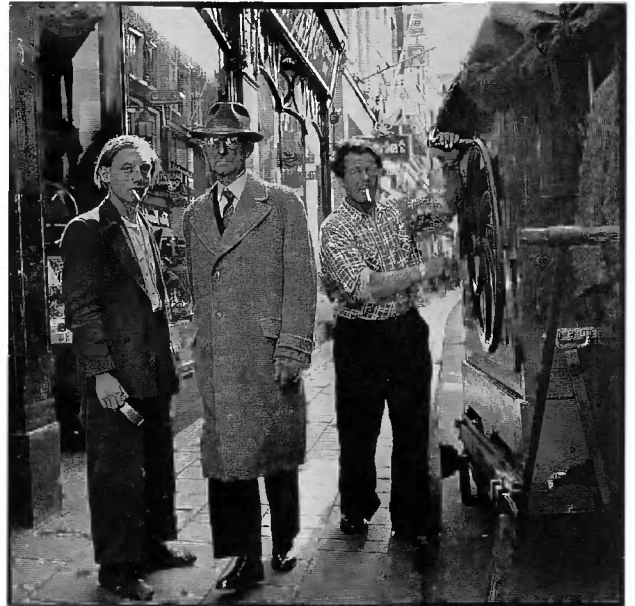
Rineke Dijkstra - Stedelijk Museum Amsterdam

Atelier J. Merkelbach - Gemeentearchief Amsterdam

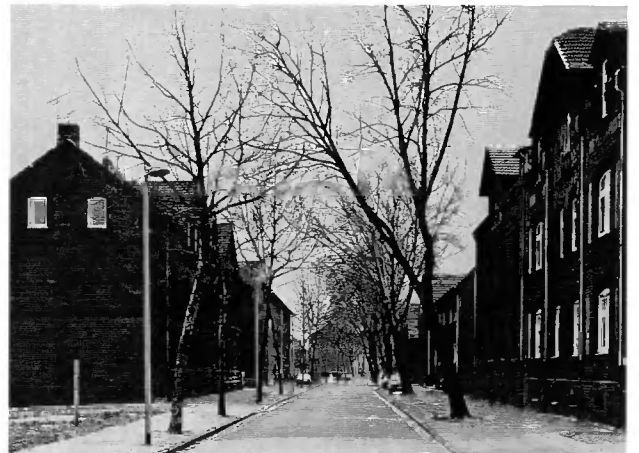
Han Singels - Jaads Historisch Museum

Ad Windig - Maria Austria Instituut

Ed van der Elsken - Stedelijk Museum Amsterdam

Thomas Struth - Stedelijk Museum Amsterdam

Henk Janker - Maria Austria Instituut

Emmy Andriess - Stedelijk Museum Amsterdam

5 Aanloophase: 2000-2004

5.1 Tentoonstellingen en producties

Het Fotografie Museum Amsterdam heeft de ambitie om jaarlijks 6 laagdrempelige producties te realiseren gericht op het bereiken en binden van een breed publiek:

- een tentoonstelling samengesteld uit collecties van Amsterdamse musea en archieven;
- een tentoonstelling samengesteld uit belangrijke landelijke collecties;
- een tentoonstelling van een individuele fotograaf;
- een bestaande internationale productie;
- een tentoonstelling die voortkomt uit een opdracht aan een (inter)nationale curator;
- een tentoonstelling als onderdeel van een media-overschrijdend thema.

De producties zullen zoveel mogelijk worden ondergebracht in een internationaal circuit van reizende tentoonstellingen. Wat de thematische programmering betreft wordt er in ieder geval gedacht aan de niet-westerse fotografie om zo aanbod en publieksbereik nog verder te verbreden. Tegelijkertijd wordt er aansluiting gezocht bij actuele thema's in stad of land.

De organisatie van de producties is in de aanloophase tot 2004 gebaseerd op een projectmodel. De intendant draagt thema's aan en legt zich toe op de coördinatie en organisatie van het gelijktijdig programmeren. Bij ieder afzonderlijk project worden medewerkers van relevante instellingen betrokken. Voor de uitvoering worden op freelance-basis medewerkers aangetrokken. Dit betekent dat de musea en archieven maar ook culturele instellingen en initiatieven zoals de Gate Foundation, World Press Photo en Axis partners in projecten kunnen zijn. Voor mediumoverschrijdende projecten worden uiteraard andere relevante partners uitgenodigd en aansluiting gezocht bij festivals en manifestaties als het Holland Festival en het World Wide Video Festival.

Deze werkwijze is een logische invulling van het voor het museum geformuleerde beleid en betekent dat al naar gelang de aard van de productie extra financiële middelen kunnen worden gegenereerd. Hierbij valt te denken aan bijvoorbeeld enerzijds de Mondriaan Stichting (artistieke projecten en opdrachten) en anderzijds de overheid (educatie, allochtonenbeleid), naast voor specifieke projecten relevante sponsors en subsidiënten.

5.2 Collectievorming

De eigentijdse Nederlandse fotografie staat centraal in het verwervingsbeleid van het museum. Het zal zich in haar oriëntatie scherp richten op de 21e eeuw. Het collectiebeleid loopt qua thematiek synchroon met de programmering.

Collectievorming in de aanloophase vraagt om bijzondere aandacht. Er zijn voldoende lacunes aan te wijzen en een actief verzamelbeleid is beslist de moeite waard, maar de samenhang met de collega-musea vraagt juist op dit punt om grote prudentie. De intendant zal in die eerste jaren dan ook niet zelf zal gaan collectioneren, maar het initiatief tot verwerving aan de collega-instellingen overlaten.

Wel dient het FMA van het begin af aan te beschikken over een budget waaruit aankopen kunnen worden gefinancierd. De voorstellen tot aankopen komen van collega's, die ook de daadwerkelijk aangekochte werken beheren. Om redenen van efficiency en effectiviteit wordt hier voorgesteld het museum in eerste instantie niet zelf met beheerstaken uit te rusten.

Pas na verloop van jaren (de vorming van een goede collectie duurt decennia) kan wellicht een eigen beheersvorm ontstaan. Wel dient het eigendom bij het museum te berusten.

Concreet betekent deze aanpak:

- de intendant van het museum beheert een aankoopbudget;
- met de verschillende collectionerende instellingen (in eerste instantie in Amsterdam) worden afspraken gemaakt over de afbakening van de terreinen van verwerving, waarbij het Fotografie Museum Amsterdam zich scherp zal richten op de 21e eeuw;
- verwerving geschiedt op voordracht van de collega-musea, waarbij de intendant eindverantwoordelijk is voor de besteding van de middelen;
- het museum behoudt het eigendom, het behoud en beheer worden ondergebracht bij de voordragende instelling. Het museum behoeft derhalve geen eigen depot en is niet belast met conservering en uitleenhandelingen.

Digitalisering van collecties zal de toegankelijkheid en bekendheid enorm vergroten.

Zo heeft het Nederlands Fotogenootschap (NFG) het uitwisselingsformat FOTIOS ontwikkeld. Dit systeem is ontworpen als wegwijzer door de Fotocollectie Nederland en vormt thans de basis voor de bekendheid daarvan. Aangezien dit soort digitaliseringsprojecten uitermate kostbaar en bewerkelijk zijn, zullen ze doorgaans projectmatig vanuit instellingen geïnitieerd worden. In nauwe samenwerking met het NFG zal het museum een internetsite ontwikkelen gewijd aan haar activiteiten en collectie. Door systemen op elkaar af te stemmen en relevante links aan de site te verbinden, ontstaat bovendien de mogelijkheid dwars door collecties heen te zoeken. Zowel ter plekke voor het geïnteresseerde publiek, als ook voor internetgebruikers thuis, waar ook ter wereld.

20

5.3 Educatieve programma's

Het educatieve aanbod zal gericht zijn op een breed publiek en moet in de aanloopfase uitgroeien tot een groot scala aan activiteiten waaronder workshops, lezingen, educatieve rondleidingen en eventueel symposia. Lezingen en symposia worden georganiseerd ter begeleiding van zowel tentoonstellingen als workshops. De educatieve programma's worden - in samenwerking met andere instellingen, zoals bijvoorbeeld Stichting Kunstweb en het Amsterdams Centrum voor Fotografie, maar ook de educatieve diensten van de participerende musea - ontwikkeld voor amateurs en professionals, voor volwassenen en voor jongeren. Een speciaal aandachtsgebied wordt gevormd door activiteiten op het gebied van cultuureducatie binnen het primair en het voortgezet onderwijs.

Daarnaast worden in het kader van de samenwerking met de Universiteit van Amsterdam, de Vrije Universiteit en de verschillende opleidingen van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten speciale programma's ontwikkeld die aansluiten op de inhoud van de presentaties en waarbij het kijken naar en interpreteren van beelden centraal staat.

Op het gebied van de cultuureducatie in het onderwijs worden in samenwerking met scholen en kunsteducatieve instellingen zoals de Stichting Kunstweb, educatieve programma's en projecten ontwikkeld voor het primair en voortgezet onderwijs. In het kader van het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) in het voortgezet onderwijs worden samenwerkingsprojecten opgezet met scholen die speciaal aandacht willen schenken aan fotografie. Programma's dienen te worden opgesteld ter bevordering van het beter lezen en gebruiken van beelden, zowel op praktisch niveau als in relatie tot het vak CKV.

Een goede aansluiting op en gebruikmaking van het landelijke netwerk van de amateurkunst biedt mogelijkheden tot versterking van de nationale uitstraling en betrokkenheid van het amateuircircuit.

De aanwezigheid van bibliotheken in onder andere het *Stedelijk Museum* en het *Rijksmuseum* laat onverlet dat het museum een eigen bibliotheek moet bezitten. Over vorm en inhoud zullen met de musea afspraken worden gemaakt. Goede toegankelijkheid (via internet) van de bestaande museale en universitaire bibliotheken en de bibliotheek van het Nationaal Foto Instituut (NFI) in Rotterdam kunnen onnodige dubbeling van kostbare werken voorkomen.

Net als bij de andere instellingen vraagt een collectie ook om een studiezaal waar het publiek toegang heeft tot de foto's die immers horen tot de kwetsbare categorie 'Kunst op Papier' en nooit permant ten toongesteld kunnen worden.

5.4 Ontmoetingsplaats voor amateurfotografen en professionals

In de aanloopfase worden in samenwerking met bestaande instellingen, zoals het Amsterdams Centrum voor Fotografie en de amateurverenigingen, plannen uitgewerkt om in 2004 een ontmoetings- en experimenteerplaats voor de fotografie te realiseren in de Van Baerlestraat. Het moet een plek zijn waar amateurfotografen en professionals elkaar persoonlijk ontmoeten. Zowel amateurs, semi-professionals, jonge professionals als ervaren professionals zijn gebaat bij het uitwisselen van elkaars kennis, ervaringen en opvattingen. In persoonlijke interacties wordt ieders expertise optimaal benut om de discussie over de fotografie te stimuleren, actuele thema's te verkennen, traditionele en nieuwe interpretaties van de fotografie met elkaar te confronteren en verbanden tot stand te brengen tussen de nog teveel gescheiden werelden van beroeps- en vrijetijdsfotografen. De producties van het museum vormen de brede context voor deze 'ontmoetingen'. Lezingen, debatten, workshops en masterclasses sluiten aan op de thematiek en invalshoek van de presentaties in het museum.

21

5.5 Leerstoel Universiteit Van Amsterdam

Op initiatief van de Stichting Beeldcultuur wordt de expertise van de Universiteit van Amsterdam op het terrein van de beeldcultuur versterkt en uitgebreid met de vestiging van een bijzondere leerstoel. De leerstoel wordt ondergebracht bij de studierichting Film- en Televisiewetenschappen en zal worden ingevuld in samenwerking met de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten en andere instellingen op het gebied van de audiovisuele media. Belangrijkste opdracht in het kader van de leerstoel is het bevorderen van de samenwerking tussen disciplines en instellingen op het gebied van de fotografie, film en nieuwe media om op die manier mede de synergie tot stand brengen die op dit terrein zo node gemist wordt.

De leerstoel komt tot stand met bijdragen van onder andere de gemeente Amsterdam, het Nederlands Fonds voor de Film, de Maatschappij voor de Oude en Nieuwe Media, Mediamatic, de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (Nederlandse Film en televisie Academie) en de Universiteit van Amsterdam.

5.6 Publiciteit

De organisatie van de publiciteit en het benutten van het publiekspotentieel is buitengewoon belangrijk. Inzet in de periode tot 2004 is om hard te werken aan het op de kaart zetten van Amsterdam als nationale en internationale Fotografiestad. De samenbundeling van krachten waar het FMA op aanstuurt, moet niet alleen inhoudelijk maar ook publicitair zichtbaar worden. De promotie van de activiteiten van het FMA vindt dus voor alles plaats in samenhang met andere initiatieven en instellingen op het gebied van de fotografie.

In samenwerking met de publiciteitsmedewerkers van de Amsterdamse instellingen op het gebied van de fotografie wordt een samenhangend communicatiebeleid gerealiseerd dat uitmondt in een regelmatig te

verschijnen tentoonstellingsbrochure op het gebied van de fotografie. De gids Parijs dient daarbij als voorbeeld.

Interessanter wordt een dergelijke gids natuurlijk wanneer wordt samengewerkt met de landelijke instellingen. Zeker met het oog op een internationale portee is een dergelijke formule functioneler, zij het dat realisatie een centrale inspanning vergt.

Te denken valt ook aan een internetsite voor de fotografie in Nederland.

Het Amsterdams Uit Buro (AUB) werkt nauw samen met de Amsterdamse culturele instellingen. Zoals de musea samenwerken met het AUB, zo zal ook het Fotografie Museum Amsterdam nauw gaan samenwerken met deze publieksbemiddelaar. Van groot belang wordt de samenwerking op het terrein van de collectieve promotie van de gehele Amsterdamse kunstsector. Overigens zal het FMA ook inhaken op marketingacties van bijvoorbeeld de VVV (Amsterdam Summer/Winter Adventure) en van de samenwerkende Museumpleininstellingen.

6 Huisvesting en Financiën

6.1 FMA op een tijdelijke locatie elders in de stad

Totdat het Conservatoriumgebouw aan de Van Baerlestraat beschikbaar is, wordt een tijdelijke voorziening elders in de stad geëxploiteerd. Deze voorziening kan en hoeft niet de oppervlakte en de faciliteiten van de toekomstige vestiging te hebben. Het is mogelijk om een aanloop te maken op een kleinere oppervlakte, maar wel op een vaste locatie. Vanuit de sterke behoefte de komende jaren reeds de krachten te bundelen en een directe, meeslepende start te maken met het thematisch programmeren, is een vaste plek een belangrijke voorwaarde. Op deze wijze kan een eigen publiek worden opgebouwd, kan het netwerk van contacten en samenwerkingsverbanden worden ontwikkeld en kunnen de educatieve projecten op gang worden gebracht.

Uitgangspunt moet zijn, dat de tentoonstellingsruimte uit meerdere, onafhankelijk van elkaar te exploiteren onderdelen bestaat, opdat er voor het publiek altijd iets te zien is. Aangezien fotografische afdrucken in de museale wereld tot de kwetsbare categorie kunstwerken op papier behoren en het tentoonstellen van originele afdrucken gebonden is aan strikte richtlijnen ten aanzien van klimaat, luchtvochtigheid, temperatuur, lux waarden ed., dient de ruimte vanzelfsprekend daarvoor geschikt te zijn of aan die functie aangepast te worden. Zo moet de ruimte redelijk goed te conditioneren zijn (temperatuur en luchtvochtigheid) en daglichttoetreding moet geheel kunnen worden gereguleerd.

Programma van eisen voor de tijdelijke locatie van het FMA:

- tentoonstellingsoppervlak	(netto)	400 tot 500 m ²
- nevenruimten ^{a)}		100 tot 150 m ²
Totaal		500 tot 650 m²

23

6.2 Exploitatie gedurende de aanloopfase

Vertrekpunt in de aanloopfase is het door de Commissie Cultuur van de gemeente Amsterdam geaccordeerde financiële kader voor de eerste jaren:

een jaarlijks exploitatiebudget van f 800.000.

Met dit budget als uitgangspunt, komen we op de volgende begroting:

- huur	maximaal	f 175.000 (650 x f 275/m ²)
- huisvestingskosten ¹⁾		f 50.000
- personeel ²⁾		f 200.000
- kantoorkosten en publiciteit		f 50.000
- kosten van tentoonstellingen		f 250.000
- educatieve activiteiten en publiekswerving		f 75.000
Totaal		f 800.000 per jaar

Het hier gepresenteerde plan is een ontwikkelingsmodel. Dat geldt niet alleen voor de meer beleidsmatige en organisatorische aspecten zoals samenwerking, uitwisseling en afstemming, maar zeker ook voor de financiële haalbaarheid en uitvoerbaarheid. We starten in 2000 met een exploitatiebudget van 8 ton.

a) Kantaren, pantry, apslagruimte expositie-materialen, geklimatiseerd transita-depat.

1) Energie, water, belastingen, schaanmaken, klein anderhaud.

2) Intendant, assistenten, canciërge/technicus, apraepkrachten zaalbewaking.

Om nu de activiteiten van het FMA in de aanloopfase uit te breiden in de richting van het ambitieniveau en financiële kader van de Van Baerlestraat, zullen van het begin af aan externe partners worden gezocht om hierin te participeren. In die eerste vier jaar komen we dan (met inbegrip van de financiële bijdrage van externe partners) uit op een exploitatiebegroting van tussen de f 1,8 à f 1,9 miljoen per jaar. De uiteindelijke exploitatiekosten van het FMA in de Van Baerlestraat zullen naar schatting uitkomen op zo'n f 2,5 miljoen.

De aanvullende externe financiering zal voornamelijk worden ingezet om spraakmakende internationale tentoonstellingen naar Amsterdam te halen. Zo worden belangrijke grote overzichtstentoonstellingen geregeld door buitenlandse collega's voor overname aangeboden. De kosten daarvan bedragen al gauw zo'n twee ton per stuk. Het FMA zal sponsors zoeken om dit soort producties ook in de aanloopfase te presenteren. Ook een tentoonstelling die voortkomt uit een opdracht aan een internationale curator, leent zich bij uitstek voor externe financiering. Voor de collectievorming zal in de beginperiode een beroep gedaan worden op de daartoe bestemde landelijke fondsen.

Begroting aanloopfase gebaseerd op participatie van externe partners:

- huur ³⁾	<i>maximool</i>	f 300.000 (1.100 x f. 275/m ²)
- huisvestingskosten ¹⁾		f 75.000
- personeel ²⁾		f 350.000
- kontoorkosten en publiciteit		f 65.000
- kosten van tentoonstellingen ⁴⁾		f 500.000
- jaarlijkse storting in het aankoopfonds		f 300.000
- educatieve activiteiten en publiekswerving		f 200.000
- afschrijving oonleg klimootinstollatie		f 50.000

Totool **f 1.840.000 per jaar**

Het is zeer aanbevelenswaardig om ook op het zakelijke punt het coöperatieve karakter van het Fotografie Museum Amsterdam te benadrukken. De collega-instellingen zullen niet inhoudelijk maar ook zakelijk geneigd moeten zijn tot samenwerking. Dat betekent bijvoorbeeld

- geen kosten doorbelasten bij bruiklenen uit de collecties van de bestaande musea;
- geen arbeidsloon doorberekenen bij het samenstellen van tentoonstellingen door medewerkers van deze musea, bij het beheer van de collectie ten behoeve van het nieuw op te richten instituut.

Het is voorts sterk aan te raden, dat de gemeente Amsterdam, als initiatiefnemer voor het museum, op het terrein van logistiek en ondersteuning haar eigen culturele diensten laat bijspringen. Hoewel gemeentelijke diensten de laatste jaren zeker niet worden aangemoedigd om kostenloos producten aan derden aan te bieden zou, zeker de eerste jaren, bijvoorbeeld een gemeentelijk museum een aantal taken kunnen verrichten (tentoonstellingstechniek, transport, administratie en managementondersteuning) die op de vrije markt ook ingekocht kunnen worden maar waarmee de exploitatie van de nieuw op te richten instelling zwaar belast zou worden.

1) *Energie, water, belastingen, schaanmaken, klein onderhoud.*

2) *Intendant, assistenten, canciërge/technicus, apraepkrachten zaalbewaking.*

3) *Uitgebreid vlaerappervlak i.v.m. uitbreiding tentaanstellingspragramma.*

4) *Afhankelijk van het thema, bijvoorbeeld niet-westerse fatografie, zal aak op andere (gemeentelijke) geldstramen een beraep warden gedaan.*

6.3 Exploitatie Van Baerlestraat

In de toelichting op het Mainport-plan (mei 1999) is een financiële vertaling gegeven van de gezamenlijke huisvesting en samenwerking van een aantal instellingen op het terrein van fotografie, film en nieuwe media in het pand aan de Van Baerlestraat. In het kader van het aanbod van het Mainport-plan is, los van de kale huisvestingskosten (kapitaallasten wegens aankoop van het pand, verbouwing en uitbreiding) een uitgaven- en inkomstentotaal van f 4,1 miljoen berekend. Hierbij gaat het om de meerkosten van het samenwerkingsverband, bovenop de bestaande exploitaties van de instellingen die in het pand zullen gaan samenwerken. Een andere invulling van het gebouw zal leiden tot een ander financieel totaal-beeld. Indien zoals verondersteld bijvoorbeeld de drie landelijke foto-instellingen in Rotterdam aldaar gevestigd blijven, zal een aanzienlijk deel van de meerkosten betrekking hebben op alleen het FMA.

Na verhuizing van het FMA naar de Van Baerlestraat, zullen de kosten van het museum hoger worden dan in de aanloopfase. Meer tentoonstellingsoppervlak, meer personeel, intensievere publieksactiviteiten, plus de natuurlijke groei van een instelling die na vier jaar haar plaats in de nationale en internationale fotografiewereld heeft opgebouwd. De kosten van de tijdelijke huisvesting vallen dan vrij. Op dit moment stellen we de exploitatiekosten van het FMA in de Van Baerlestraat op f 2,5 miljoen.

Geraadpleegde literatuur

Amsterdam 'mainport' voor de beeldcultuur; een visie op en een plan voor de beeldcultuur in Amsterdam, aangeboden aan de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Amsterdam, maart 1999.

Plan van de Dienst Welzijn Amsterdam, de afdelingen Kunst en Cultuur (coördinatie) en Financiën in samenwerking met de Bestuursdienst Amsterdam, de Dienst Ruimtelijke Ordening, het Gemeentelijk Grondbedrijf, de Dienst Musea voor Moderne Kunst en overige participanten.

Amsterdam 'mainport' voor de beeldcultuur; toelichting. Amsterdam, mei 1999.

Plan van de Dienst Welzijn Amsterdam, de afdelingen Kunst en Cultuur (coördinatie) en Financiën in samenwerking met de Bestuursdienst Amsterdam, het Gemeentelijk Projectmanagementbureau en het Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg.

Wertheimers wens; onderzoek naar de mogelijkheden van besteding van de erfenis van de heer H.W. Wertheim in opdracht van het Prins Bernhard Fonds. Amsterdam, juni 1998.

Rapport van het Instituut Collectie Nederland, door Frank Bergevoet en Antoinette Visser.

Amsterdam en Fotografie; over de wenselijkheid, opzet en haalbaarheid van een centrum voor fotografie in Amsterdam, Amsterdam januari 1998.

Onderzoek van de Stichting Photo Plaza Amsterdam, door Adriaan Monshouwer.

Uitgereikt aan de wethouder Cultuur op 2 maart 1998.

Advies Amsterdamse Kunstraad betreffende 'Stichting Photo Plaza'. Amsterdam, 17 september 1998.

Brief van de Amsterdamse Kunstraad aan de wethouder Cultuur Jikkie van der Giessen.

Een nieuw Amsterdams Fotocentrum. Amsterdam, 2 juni 1998.

Brief van de fotowereld Amsterdam aan de wethouder Cultuur Jikkie van der Giessen.

Ondertekend door het Amsterdams Centrum voor Fotografie (ACF), het Amsterdams Fonds voor de Kunst (AFK), het Amsterdams Historisch Museum (AHM), de Amsterdamse Amateur Fotografen Vereniging (AAFV), de Ondersteuningsgroep Amsterdamse Fotografen, het Gemeentearchief Amsterdam, de GKF Beroepsvereniging van Fotografen, Hollandse Hoogte, het Maria Austria Instituut (MAI), de Melkweg Galerie, de NVJ/NVF Nederlandse Journalisten Vereniging, PANL Photographers Association of the Netherlands, Stichting Photo Plaza Amsterdam, het Stedelijk Museum Amsterdam/Bureau Amsterdam en World Press Photo.